AVİM Yorum • No: 2026 / 12 • Şubat 2026

FRANSA, TÜRKİYE VE KARADENİZ DÜZENİ: HUKUKİ GERÇEKLER VE STRATEJİK KISAYOLLAR

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Bu yazı AVİM tarafından ilk olarak 02 Şubat 2026'te yayınlanmış İngilizce bir makalenin betimleyici Türkçe çevirisidir.

"Yeniden ayarlama" söyleminden yasal kısıtlamalara

Son zamanlarda Karadenizde yeniden ayarlama olarak adlandırılan tartışmalar, bölgeyi Fransız-Türk yakınlaşmasının yeni bir stratejik denge yaratabileceği bir alan olarak çerçeveleme eğiliminde olup, sözkonusu yaklaşım, dolaylı olarak, siyasi iradenin ve özel bir sorunu çözmek için birlikte çalışan küçük bir ülke grubunu içeren formatların mevcut kısıtlamaları aşabileceğini öngören bir içerik taşımaktadır. Bu anlatımda Karadeniz, dış aktörlerin yeni güvenlik rolleri ve yük paylaşımı düzenlemelerini deneyebilecekleri neredeyse boş bir sahne imiş gibi varsayılmaktadır. Bu yorum yazımız ise konuyu hukuk ve kurumsal uygulama perspektifinden ele almakta ve Karadeniz'in, geçici stratejik projelerden ziyade, Montrö Sözleşmesi ve kıyı sorumluluğu ile tanımlanan temel parametreleri olan, hukuki bir çerçeveye sahip bölgesel bir güvenlik alanı olduğu görüşünü savunmaktadır[1]

Montrö, kıyı devletlerinin sorumluluğu ve bölgesel işbirliği

1936 Montrö Sözleşmesi, Türk Boğazları için, ticari gemilerin geçiş özgürlüğünü Türkiye'nin Karadeniz'e deniz erişimi konusundaki geniş kapsamlı hak ve sorumluluklarıyla birleştiren özel bir rejim oluşturmuştur. Hem barış hem de savaş zamanında, bu kuralları denetleyen ve uygulayan Türkiye'dir. Bu kurallar, belirli koşullar altında Boğazları kısıtlama veya kapatma yetkisini de içerir. Bu yetki Türkiye'nin kapı bekçisi olarak Karadenize erişimi kontrol altında tutma rolünü ve görevini hukuki temele dayandırır ve bu yetkiyi devredilemez kılar. Bu nedenle, örneğin Karadeniz Ekonomik İşbirliği çerçevesi 1992 yılında, kıyı ve komşu devletler arasında öncelikle ekonomik ve işlevsel bir mekanizma olarak tasarlanmış ve dışa dönük güvenlik yönetimi yerine ticaret, bağlantı ve refahı hedeflemiştir.[2]

Ortak kapı bekçiliği konusunda yanlış beklentiler

Bu antlaşmaya dayalı çerçeve uyarınca Türkiye'nin Boğazlar rejiminin uygulanmasını başka herhangi bir devletle, ister tek bir AB üye devleti ister daha geniş bir koalisyon olsun, "paylaşmaya" ne ihtiyacı ne de yasal olarak zorunluluğu olmadığını vurgulamak gerekir. Montrö Sözleşmesi, deniz erişimi konusunda yetki ve sorumluluğu münhasıran Ankara'ya vermektedir. Bu nedenle ortak kapı bekçiliği önerileri, inandırıcı yasal seçeneklerden ziyade siyasi kurgular olarak kalmaktadır. Son tartışmalarda öne sürülen "yeniden ayarlama" söylemi, yeni ikili veya çok taraflı formatların, antlaşma revizyonunu açıkça ele almadan Montrö uygulamasını yeniden düzenleyebileceği fikrini dolaylı olarak normalleştirerek, diplomasi ile hukuki mühendislik arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmaktadır. Türk kontrolünü bu şekilde ayarlanabilir bir değişken olarak ele almak, hukuki öngörülebilirliği zedeleyebilir ve gelecekteki krizlerde diğer aktörlerin sözleşme hükümlerinin uygulamasında seçici davranışta bulunulması yolunda teşvikte bulunmaya yöneltebilir..[3]

Avrupa merkezli kısayollar ve bölgesel marjinalleşme

Bu hukuki ve kurumsal önermelerden yola çıkarak, güncel "yeniden ayarlama" söylemlerini, ABnin ve NATO'nun Karadeniz'e yaklaşımlarının daha uzun vadeli gidişatı çerçevesinde konumlandırmak önemlidir. On yıllar boyunca, Avrupa ve Avrupa-Atlantik stratejileri, bölgesel katılımlarını öncelikle Romanya ve Bulgaristan'ın üyeliği ve ardından entegrasyonu ile çeşitli sektörel girişimler yoluyla yönlendirme eğilimindeyken, Türkiye'yi genellikle sadece nominal olarak temel paydaş olarak kabul etmişlerdir. Bu söylemde, Avrupalı aktörler kendilerini sıklıkla bölgesel düzenin baş mimarları olarak konumlandırırken, Türkiyeyi kendi güvenlik kültürü ve tarihsel hafızasına sahip birincil kıyı gücü olmaktan ziyade, dolaylı olarak uygulayıcı veya kolaylaştırıcı olarak konumlandırmışlardır. Mevcut "yeniden ayarlama" söylemi, bu hiyerarşiyi yeniden üretme riskini taşımaktadır; bu durum, tek taraflı mağduriyet anlatılarına direnen ve farklı alanlardaki çatışmaların ve hukuki taleplerin karşılaştırmalı, çok katmanlı okumalarında ısrar eden daha dengeli bir bölgesel bakış açısıyla uyuşmamaktadır.[4]

Sulandırılmadan işbirliği

Bu bağlamda ortaya çıkan normatif ölçüt, izolasyon değil, ilkeli açıklıktır. Tutarlı bir yaklaşım, öncelikle Montrö hükümlerine sıkı sıkıya bağlı kalınmasını ve Karadeniz güvenlik düzenlemelerinin şekillendirilmesinde kıyı devletlerinin önceliğini vurgulayarak mevcut hukuki sorumlulukların netliğini koruyacaktır. Aynı zamanda, bu girişimlerin gizlice Boğazlar rejimini yeniden yapılandırmaya çalışmaması koşuluyla, ticaret, bağlantı, enerji altyapısı ve güven artırıcı önlemler gibi alanlarda Fransa ve diğer Avrupalı aktörlerle pragmatik işbirliğini memnuniyetle karşılayacaktır. Bu nedenle, Avrupa'nın önerileri,

yerleşik çerçeveleri "ayarlamak" yerine, bunlara uyum sağlamalıdır. Tonaj ve geçiş kurallarına saygı göstermeli, kapsayıcı bölgesel formatları güçlendirmeli ve Karadeniz'e erişim üzerinde herhangi bir ortak veya devredilmiş kontrolü ima eden ifadelerden kaçınmalıdır.

Hukuki düzenin korunması, kavramsal enflasyondan kaçınılması

Bu hususlar bir arada değerlendirildiğinde, Karadeniz siyasetinin kalıcı bir şekilde yeniden şekillendirilmesinin, siyasi açıdan uygun kısayollar veya gayri resmi yeniden yorumlamalarla değil, Türkiye'nin antlaşmaya dayalı sorumluluklarının ve bölgeyi halihazırda bağlayan kurumsal yapının açık bir şekilde tanınmasıyla başlaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Gevşek tanımlanmış stratejik anlatılara dayanan veya yerleşik rejimleri günlük diplomasinin esnek araçları olarak ele alan bir "yeniden uyarlama", hem hukuki kavramları hem de kıyı devletleri arasındaki güveni aşındırma riski taşır. Buna karşılık, mevcut yükümlülüklere saygı gösterirken dengeli bir işbirliğini teşvik eden, hukuka duyarlı, bölge merkezli bir yaklaşım, gelecekteki Avrupa-Türkiye ilişkilerinin Karadeniz'de daha güvenilir ve sürdürülebilir bir yol izlemesini sağlayacaktır.[5]

*Resim: *Carnegie Endowment*

[1] Romain Le Quiniou, Fransa, Türkiye ve Karadeniz'de Yeni Bir Başlangıç, Carnegie Europe, 13 Ocak 2026, erişim tarihi: 4 Şubat 2026, https://carnegieendowment.org/europe/strategic-europe/2026/01/france-turkey-and-a-reset-in-the-black-sea?lang=en

[2] Teoman Ertuğrul Tulun, Yapıcı Avrasyacılık ve İşbirliğine Dayalı Güvenlik: AVİMin Karadeniz Bölgesine Bakışı, Avrasya Araştırmaları Merkezi (AVİM), yorum, 10 Ekim 2025, erişim tarihi: 4 Şubat 2026, https://avim.org.tr/en/Yorum/CONSTRUCTIVE-EURASIANISM-AND-COOPERATIVE-SECURITY-AVIM-S-PERSPECTIVE-ON-THE-BLACK-SEA-REGION ; Alev Kılıç , Geniş Karadeniz Havzasında İşbirliği ve Değişen Zamanlar I, Avrasya Araştırmaları Merkezi (AVİM), yorum, 27 Ekim 2025, erişim tarihi: 4 Şubat 2026, https://avim.org.tr/en/Yorum/COOPERATION-AT-THE-WIDER-BLACK-SEA-BASIN-AND-CHANGING-TIMES-1.

[3] na yol açabilirTeoman Ertuğrul Tulun, Uygulamada Koruyuculuk: Karadenizde Liderlik, Uyum ve Güvenlik Sorunları, Avrasya Araştırmaları Merkezi (AVİM), analiz, 16 Ekim 2025, erişim tarihi: 4 Şubat 2026, https://avim.org.tr/en/Analiz/GUARDIANSHIP-IN-PRACTICE-LEADERSHIP-ADAPTATION-AND-SECURITY-CHALLENGES-IN-THE-BLACK-SEA

[4] Teoman Ertuğrul Tulun, Kavşakta: Türkiye ve Karadeniz Düzeni için Verilen Mücadele, Avrasya Araştırmaları Merkezi (AVİM), analiz, 21 Ekim 2025, erişim tarihi: 4 Şubat 2026, https://avim.org.tr/en/Analiz/AT-THE-CROSSROADS-TURKIYE-AND-THE-BATTLE-FOR-BLACK-SEA-ORDER

[5] Teoman Ertuğrul Tulun, Anlamın Koruyuculuğu: Rus Dezenformasyonu, Avrupanın Nefret İncilleri ve Türkiyenin Karadenizdeki Hukuki İstikrarı, Avrasya Güvenlik Bülteni (EurasiaSec), analiz, 12 Ocak 2026, erişim tarihi: 4 Şubat 2026, https://www.eurasiasec.org/guardianship-of-meaning ; Teoman Ertuğrul Tulun, Yapıcı Avrasyacılık ve Geçmişe Dair Düşünceler, Avrasya Araştırmaları Merkezi (AVİM), yorum, 22 Eylül 2025, erişim tarihi: 4 Şubat 2026, https://avim.org.tr/en/Yorum/CONSTRUCTIVE-EURASIANISM-AND-PAST-REFLECTIONS

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "FRANSA, TÜRKİYE VE KARADENİZ DÜZENİ: HUKUKİ GERÇEKLER VE STRATEJİK KISAYOLLAR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2026 / 12. Şubat 09. Erişim Kasım 22, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Yorum/FRANSA-TURKIYE-VE-KARADENIZ-DUZENI-HUKUKI-GERCEKLER-VE-STRATEJIK-KISAYOLLAR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır